

Виховний захід

«Каша – мати наша»

Підготувала
кер.т/о “Джерельце”
Шнейдер С.В.

Мета:

- продемонструвати обрядове значення каші та її роль у різдвяно - новорічній, великодній та родинній обрядовості;
- розвивати творчі здібності учнів;-
- виховувати поважне ставлення до українських звичаїв та обрядів;
- бажання знати їх та використовувати у повсякденному житті, патріотизм, естетичні смаки.

Обладнання: народний посуд, макітра з кашею, презентація "Каша – мати наша",

записи українських народних пісень, український національний одяг

Хід заходу

Ведучий 1. Основними продуктами народного харчування здавна були гречана каша і житній хліб. Каша, зокрема, споживалася відтоді, як люди навчилися виготовляти керамічний посуд із глини, що датують кінцем кам'яної

доби.

Ведучий 2. Річне коло традиційних свят українців сформувалося під впливом спостережень людини за природою і виконувало головну функцію в житті селянина – закликання щасливої долі, благополуччя, доброго врожаю, родючості всього живого, прихильності сил природи. У контексті цього каша та хліб, який з'явився пізніше, як своєрідні символи стали складовими багатьох обрядів та звичаїв наших предків.

Ведучий 1. Каша була попередницею випеченого хліба, але незважаючи на його провідну роль у побуті, традиціях та звичаях українців, все ж таки зберегла своє обрядове значення, про що йдеться у численних прислів'ях, приказках. У них, головним чином, відзначається її значення як основного продукту харчування на селянському столі: "Каша - годувальниця наша", "Без каші обід не в обід".

Ведучий 2. Приготування каші в особливо значимі моменти життя людини засвідчує її призначення як жертвовного продукту. У різні моменти жертвними продуктами були ті, що наділялись у свідомості людини магічними властивостями. Тому походження звичаїв, у яких зерно виступає основною обрядовою та ритуальною стравою, слід пов'язувати з часом винайдення зернових, коли ріст рослин та їх родючість в уявленнях людини не знаходили раціонального пояснення, а тому наділялись магічними властивостями.

Ведучий 1. Невід'ємним атрибутом використання каші в обрядових діях українців є горщик, у якому вона подавалася або варилася. Цікаво, що

«горщик каші» - об'єкт культу наших предків, який знаходить вираження у календарній обрядовості українців.

Ведучий 2. Чи знаєте ви, що в давнину дівчата ворожили, використовуючи кашу?

(Інсценування ворожіння з кашею, яке відбувалося навесні, щоб приворожити хлопців)

Гурт дівчат

- Ой, дівчатонька, гайда ворожити! Щось мало парубків ходить на нашу вулицю!

- А кашу приготували?

- Авжеж, як же без неї!

- Ану, дівчатонька, заспіваємо!

Співають:

Закопали горщик каші,

Ще й колком прибили,

Щоб на нашу та вулицю

Парубки ходили.

На нашу вулицю, на нашу,

Виносьте пшона на кашу.

Та буде каша кипіти,

Та будуть хлопці летіти

З іншої сторони зали виходять хлопці та жартують над дівчатами:

Наші дівки-чарівниці

Закопали горщик каші

Посеред вулиці.

Закопали горщик каші

Ще й ракові клешні,

Щоб ходили парубки

Далекі й тутешні.

Дівчата відспівують:

Ой на нашій та вулиці

Що парубки-хлопці

Закопали горщик каші

В дубовій колодці.

Закопали горщик каші,

Ще й рака живого,

Щоб на нашій вулиці

Не було чужого.

Ведучий 1. Давні міфологічні вірування, пов'язані з кашею, стосувалися і зимових календарних обрядів. Зокрема, варто згадати про ворожіння на Катерини. Дослідники фольклору вважають, що колись це було свято «дівочої

долі». У цей день молоді юнки зверталися до долі, щоб вона сприяла щасливому одруженню та жіночому щастю.

Ведучий 2. На Катерини відбувалося чимало ворожінь, всі вони мали яскраво виражений любовно-шлюбний характер. Чи не найпоширенішим було

«закликання долі». Подивимося, як це відбувалося.

Знову на сцені гурт дівчат у кожухах, хустках.

- А що, будемо сьогодні долю закликати? Ганно, починай!

Виходить одна із дівчат із горщиком каші і всі разом гукають:

- Іди, іди, суджений кашу їсти.

- Доле, доле, йди до нас кашу їсти.

- «Катерино, Доле наша, покрий головоньку – буде каша!»

- «Доле, доле, ходи до нас вечеряти!»

- Дівчата, як ви думаєте, почула наша доленька, що ми її просили?

- Думаю, почула й виконає наші бажання.

- А чи давно ворожать на каші, закликають долю?

- Мені бабуся розказувала, що навіть тоді, коли ще вона діувала, то того вечора збиралися дівчата в одній хаті варити кашу. Вже як добре стемніє, виходили надвір. Кожна вилазила на ворота й гукала: —Доле, доле, йди до мене вечеряти!!! Одна гукає, а решта слухає, в якому краї озветься, то в ту сторону заміж піде.

Ведучий 1. Особливого символічного значення під час Різдвяних свят набувала кутя. Вона мала сакральне значення, символізувала шанування предків та зв'язок між живими і померлими. Саме тому в ніч на Різдво кутю лишали на столі, поклавши поруч ложки, з вірою у те, що предки й померлі прийдуть її покуштувати.

Ведучий 2. Традиційно в селах кутю готували тричі.

Перша кутя – Багата – у перед Різдва. Її у народі ще називають Колядою.

Друга – Щедра – перед день Василя, а третя – Голодна, яку варили на Водохреще.

Звучить щедрівка:

Чи є дома пан господар?

Щедрий вечір, святий вечір!

Ой я знаю, що є вдома:

Щедрий вечір, святий вечір!

Сидить собі кінець стола.

Щедрий вечір, святий вечір!

Коло його жона його,

Щедрий вечір, святий вечір!

Коло неї дітки неї.

Щедрий вечір, святий вечір!

А їсть кутю пшеничну,

Щедрий вечір, святий вечір!

А п'є воду криничную.

Щедрий вечір, святий вечір!

Інтер'єр поліської хати. Переддень Різдва,

на столі свята вечеря.

Господар: От вже й зійшла перша зірка,

збираємося до святкового стола.

Давайте помолимося. Діти, у нас на столі – свята кутя.

Господар бере першу ложку страви й підкидає до стелі, промовляє:

- Щоб так ягнята стрибали, як ота пшениця скаче од землі до стелі.

Господар бере другу ложку страви й підкидає до стелі, промовляє:

- Щоб телята та рикали так, як зерно скаче од землі до стелі.

Третю ложку підкидає й промовляє:

- Щоб роїлися бджоли.

Вікторина «Доповнити прислів'я, приказки про кашу»

Борщ та каша —

Борщ без каші — удівець; каша без борщу — ...

Борщ без каші, як стіл

В гурті каша добре їсться...

Від каші діти ...

Голодній кумі каша на

Де каша, там і гурт, де гурт, там і

Добилися до своєї

З ним каші не

Їж замішку й ходи

Їж кашу, бо не

Їж кашу – здоровим

Їж кашу та хвали, щоб

Ведучий 1. Каша як обрядова страва здавна є невід'ємним атрибутом

весілля. Її обрядове вживання пов'язане з вірою у магічну силу зерна. Як

символ щасливого одруження і родючості в традиції українського весілля, вона

має глибоке коріння.

Ведучий 2. Саме терміном «каша» в давнину позначався весільний обряд

взагалі. Цікаво, що у кримських татар навіть офіційне запрошення на весілля

звучало приблизно так: —Сьогодні весілля такого-то. Брати, сестри,

приходьте кашу загібати!!

Ведучий 1. Цікаві відомості про роль каші у весільному обряді збереглися й на Поліссі. Зокрема, тут кашу варили солодкою, якщо наречена була вірною

до весілля, а якщо ні – каша була солоною.

Ведучий 2. А ще відомо, що кашу на весіллі роздавали тільки вибраним гостям. Частували нею із великих круглих спільних мисок, кожному гостю роздавали лише окремі дерев'яні ложки.

Весільні переспіви про кашу.

Перший гурт дівчат:

Капуста з мукою

Не йде нам рукою,

Варенички, каша –

Та то їжа наша.

Мисочки малесенькі ,

Щоб були повнесенькі.

Другий гурт дівчат:

Їжте, бояри, кашу,

Бо ця каша наша:

Як ми гречку в'язали,

Ви в холодочку лежали.

Перший гурт дівчат:

Як стали кашу тріпати,

Стала каша кричати:

- Не була ж бо я в такому лісі,
Щоб виїдали по штири мисі,
По штири мисі виїдали,
Ще й ложки полизали!
Другий гурт дівчат:
Ой, матінко наша,
Не смачена каша;
Як будеш шмарувати,
То будемо заживати.

Ведучий 1. Поява на світ нового члена сім'ї була для всієї родини радісною подією, для якої були характерні різноманітні обрядодії. Саме для родильної обрядовості наших предків властива певна система магічних дій.

Ведучий 2. Більшість із них, що виконувалися під час відзначення цієї важливої для кожної сім'ї події, обов'язково супроводжував хліб, борошняні вироби і так звана «бабина каша».

Ведучий 1. Бабина каша — страва на яйцях і маслі, яку за звичаєм готувала баба-повитуха і приносила на хрестини у горщику. Всі присутні торгувалися за право розбити горщик. Найвищу ціну, звичайно, давав хрещений батько дитини.

Ведучий 2. Йому й діставався горщик з кашею, який він, піднявши високо над столом, розбивав об ріг так, щоб черепки й каша лишилися на столі. Кожен із гостей на хрестинах брав собі грудочку каші, а молоді жінки ще й черепок. Це мало забезпечити молодому подружжю продовження роду. Роздача каші

супроводжувалася приказкою: «Роди, Боже, жито-пшеницю, а в запічку — дітей копицю».

Ведучий 1. Каша на хрестини готується тільки з пшона й на молоці, щоб мати завжди була з молоком. До каші додають меду, вбивають яйця і добре вимішують. Вони скріплюють її – «держать кашу». Тоді вона виросте вгору, буде повна. Це вже ознака її готовності.

Ведучий 2. Обрядова каша присутня і у похоронній обрядовості. Звичай її використання має давні традиції.

Ведучий 1. Ще наші далекі предки під час похорону справляли на могилі тризну – своєрідний жертвний обід.

Ведучий 2. Коли у родині був покійник, то обов'язково на вікно у горщику ставили кашу, як улюблену його страву. Вважалося, що ця їжа для душі покійного. В окремих регіонах України обрядову страву кладуть і в домовину, щоб небіжчик мав чим поживитися і на тому світі.

Ведучий 1. Бачимо, що каша як ритуальна страва присутня у календарних та родинних обрядах українців. Вона виконує функції родючості, достатку, забезпечення добробуту та щасливої долі.

Усі учасники дійства виходять на сцену й співають пісню:

Варім кашу, родину,

Щоб нам жито родило,

І житечко, і овес,

Щоб зібрався рід наш увесь.

Варім кашу, родину,

Щоб нам жито родило,

І житечко, і ячмінь,
Щоб зібрався твій, і мій.

Список використаної літератури

1. Лановик М., Лановик Б. Українська усна народна творчість: Підручник. – 4-те вид., стер.– К.: Знання-Прес, 2006. – 591с.
2. Мицик В. Каша – мати наша: Етнолог. нариси. – К.: Україна, 2002. – 192 с.
3. Поліська дома. – Вип. II: Весна / Зібрав, упорядкував та прокоментував Віктор Давидюк. – Рівне: Волинські обереги, 2003. – 176 с.
4. Скуратівський В. Святвечір: нарис-дослідження. Книга 1. – К.: Перлина, 1994. – 284 с.